

Napoleon in Oostende (1)

(Details & anekdotes inzake zijn bezoeken)

Marcel Leeuwerck m.m.v. Piet Daman & Frank Goeminne

Inleiding "De feiten" & illustraties door de redactie

De feiten

Op 6 november 1792 overwon het Franse leger, onder leiding van Dumouriez, de Oostenrijkse troepen (slag bij Jemappes). Er volgde een snelle bezetting van het land en velen vluchtten aan de zijde van de Oostenrijkse troepen. Op 15 november stonden Franse ruiters vóór de Oostendse Westpoort of Nieuwpoortse Poort. Twee dagen later werd de vrijheidsboom op de Grote Markt geplaat. De Franse militairen vestigden zich in de verlaten kazernes.

Deze bezetting was echter van korte duur : op 18 maart 1793 leden de Franse troepen een nederlaag in Neerwinden. Op 30 maart vertrok de bezetter (2.000 man) langs dezelfde poort langs waar ze binnengekomen waren. Oostenrijkse en Engelse troepen namen hun plaats in en werden met grote luister ontvangen. Het spreekt voor zich dat de Fransen het niet zo gemakkelijk zouden opgeven : reeds op 3 mei werd Veurne veroverd en op 8 september behaalden ze een nieuwe overwinning bij Hondskoote.

In de maand juni van het volgende jaar, vluchtten veel notabelen, ontzet door de berichten over de gruwelen die begaan werden onder het Terreurbeleid in Frankrijk. De zege nabij Fleurus (28 juni 1794) betekende voor de Fransen het begin van de definitieve overwinning. Twee dagen later werd Oostende bezet (juli 1794 : 15.000 man).

Vervolg via volgende link (<http://www.oostende.be/product.aspx?id=11784>)

Details en anekdotes van de bezoeken van Napoleon Bonaparte aan Oostende

1. 13 februari 1798

Bonaparte is "**GÉNÉRAL EN CHEF**" van "l' Armée d' Angleterre" en moet voorzieningen treffen voor een mogelijke landing in Engeland (vnl. vanuit Brest). Bonaparte doet inspectie van de Kanaalhavens. Hierdoor is er enige paniek in Engeland, dat ingelicht is door spionnen over de verplaatsing van de "Eerste generaal van de Republiek". De Engelsen vreesden voor een nakende operatie. Napoleon komt zozegegd incognito, met een klein gevolg, voor de inspectie van de verdedigingswerken en de toestand van de marine- en andere schepen die ter beschikking zijn. Hij vraagt en ondervraagt voornamelijk zeelieden.

In Oostende zijn er echter weinig schepen, slechts enkele vissersboten en enkele kustvaarders.

In de periode van 1794-1798 varen er regelmatig Engelse bewapende schepen voor de kust van Oostende, die regelmatig de stad beschieten, koopvaardijsschepen kapen, ze enteren vissersboten en nemen vissers gevangen. Veel vissers en zeelieden zijn reeds verplicht toegetreden tot de Franse oorlogsvloot. De Geule is verzand, bij LW laagwater is de hoogte amper 1 voet (een voet 304,8 mm = 0,3048 m.). Eén meter is dan ongeveer 3,28 voet.

Bonaparte geeft opdracht om de havengeul te baggeren en de visserij te activeren, hij maakt een negatief verslag inzake paraatheid en de mogelijkheden voor wat betreft een aanval op Engeland als de verdediging van de kust. Enkele tijd later wordt een landing in Engeland opzijgeschoven. Vanaf nu gaat Bonaparte zich op het Oosten richten met onder meer de campagne in Egypte, waarvoor hij inscheept in Toulon op 17 mei 1798. Twee dagen later beschieten de Engelsen Oostende en onder leiding van Popham landen ze.

De Engelsen hadden immers weet gekregen van Napoleons bezoek en besloten in te grijpen. Op 19 mei 1798 verscheen er een vloot van 37 schepen, onder leiding van kapitein Home Riggs Popham (1762-1820), voor de kust van Oostende. De stad werd zwaar bestookt. Een Engels expeditiekorps, onder leiding van generaal-majoor Eyre Coote (1762-1823), maakte een landing in de duinen van Bredene. Hun doel was de vernietiging van het nabijgelegen sluizencomplex van Sas-Slijkens. Aldus kon Oostende voor zijn proviandering afgesloten worden van het kanaal naar Brugge.

Een zware storm echter belette 's avonds de inscheeping van dit korps. Er volgden enkele harde gevechten met de 150 grenadiers van de plaatscommandant kapitein Arnoud Muscar (1757-1837), versterkt met troepen uit Nieuwpoort en Brugge. Tenslotte moesten de Engelsen, na zware verliezen, zich overgeven. De Engelse vloot keerde verslagen terug naar Engeland. Muscar werd hetzelfde jaar nog bevorderd tot kolonel. De Muscarstraat in Oostende is trouwens naar hem genoemd. Deze actie had goed aangetoond hoe kwetsbaar Oostende was. De omwallingen werden hersteld en er werden bijkomende kanonnen geplaatst.

2. 10 juli 1803.

Sinds juni 1803 zijn er terug vijandelijkheden met Engeland. Bonaparte die nu **EERSTE CONSUL** is, is op inspectietocht in de noordelijke departementen en vooral in de kusthavens. Hij heeft als opdracht na te gaan welke middelen en acties ter voorbereiding van een invasie in Engeland kunnen dienen. Er is overal enthousiasme hieromtrent. Een royalistisch agent schrijft o.m. "le délire d'admiration des Belges", de departementen steunen zowel financieel als militaire deze inspanningen.

"le Conseil Général du Département de la Lys" stemt een bijdrage van 400.000 frank (40 miljoen oude Belgische frank of 1 miljoen euro), die nog verhoogd wordt door ruime bijdragen van Oostende en Brugge.

De "religieuze vrede", o.m. het herstellen van de eredienst, het terugzenden van gedeporteerde priesters in het algemeen een zekere hun terugkeer naar het leven van voordien, was daar niet vreemd aan. De "Temples de la raison" werden weer kerken, processies werden weer toegelaten, kermissen herbegonnen, enz.

In april 1803 had Napoleon het oprichten van Handelskamers in Brugge, Gent en Oostende bevelen, ter verbetering van de handel en havenactiviteiten. In juli 1803 komt Napoleon alleen naar Oostende, Joséphine wacht hem op te Brugge voor een lange reis door "les Départements Réunis". Zijn reisdoel is voornamelijk militair.

Het stadsbestuur van Oostende en het leger hebben hun best gedaan om hem met luister en enthousiasme te ontvangen. De straten en pleinen zijn mooi versierd maar "Le Citoyen Premier Consul Bonaparte" verblijft langer dan voorzien in Nieuwpoort en komt pas rond 22 uur aan. De sleutels van de stad worden hem aangeboden door burgemeester Thomas Blake, een genaturaliseerde Engelsman.

De volgende dag ontvangt hij eerst "le Conseil Municipal". Hij staat o.m. toe dat "le Bureau de Bienfaisance" in het klooster van de Zwarte Zusters (reeds voordien ingericht als militair hospitaal) een weeffabriek voor de bevolking installeert.

Hij inspecteert de (herstelde) sluizen van Slijkens, het molendorp (zaagmolens), het kanaal, de haven en diverse werken. Hij ziet ook dat er nog veel te doen is, waarover men hem reeds voordien had ingelicht. De erg verzande geule kan met de klassieke baggermiddelen niet diep genoeg gehouden worden. Het vereist grootse werken. Na discussie met de meegereisde ingenieurs, wordt de bouw met sluis beslist en de financiering hiervan voorzien. Het zou twee jaar duren voordat Napoleon het decreet zou ondertekenen.

Stedenatlas: Oostende, een topografisch overzicht van de ontwikkelingen van een fel begeerde havenstad, door Olivier DEBAERE (reeks: Oostendse historische publicaties nr 9 - 2002.

Deze unieke atlas bevat een uitgelezen selectie Oostendse stadsplattegronden die in een historische context worden geplaatst en commentariseerd. Naast de algemene stadsgeschiedenis komt vooral de topografische ontwikkeling van Oostende aan bod : waar lag de haven, welke gebouwen stonden waar, welke straten werden er getrokken, waar stond de eerste kerk, de eerste vuurtoren, hoeveel molens stonden er, wanneer, waarom en hoe werd de stad vernield en heropgebouwd, hoe en wanneer breidde de stad zich uit, wie was daarvoor verantwoordelijk, enz. Vier eeuwen cartografie passeren de revue : van de primitieve kaart van Jakob van Deventer tot de toeristische kaart uit de belle époque. Na een uitgebreid tekstgedeelte wordt een ruim en representatief overzicht van kaarten over Oostende doorheen de eeuwen gepresenteerd. De meeste zijn afkomstig uit de collecties van het Stadsarchief van Oostende dat voor het eerst uitpakt met een deel van zijn toch wel omvangrijke collectie historische kaarten en plannen. Van de 94 afbeeldingen op A4-formaat (waarvan 15 in kleur !) komen er maar liefst 73 uit de eigen verzameling van het Stadsarchief. Dit boek is uitverkocht. Vanwege de grote vraag en de blijvende relevantie werd deze publicatie gedigitaliseerd en online geplaatst. Je kunt de publicatie online raadplegen: http://www.oostende.be/Productgroep.aspx?_vs=0_N&id=599&pg=3148

Tussen de verzameling plannen is er ook een Engels exemplaar geslopen (KP/G0080). Stedenatlas Blz. 119 ; Afb. 72.

Dit eenvoudig uitgewerkte plan (cf. het hoekige visserdok) werd opgemaakt bij de Britse aanval en bombardementen in het jaar 1798.

Bij het Sas Slijkens lezen we : "entirely destroyed".

Dit is enigszins overdreven, want hoewel er veel schade aangebracht werd, waren de sluizen niet volledig verwoest.

Ook het oude Sas Slijkens werd aangeduid en aan de ingang van de haven zien we naast de vuurtoren, ook een lichtbaken op elk staketsel.

Opmerkelijk is ook de naamgeving bij de Sint-Catharinakreek, m.n. "American Creek". Het verdere verloop van de kreek is overigens veel te smal weergegeven.

Voor de verdediging van de haven geeft Napoleon opdracht op het hoofd van het Oosterstaketsel en de op de zeedijk geschut te plaatsen: “une à 100 toises, l’autre à 250 toises” .

De **toise** (symbol: T) is een oude Franse lengtemaat. De oorspronkelijke definitie van een toise was de afstand tussen de vingertoppen van iemand met uitgestrekte armen, analoog aan de oorsprong van de vadem. Eén toise werd gelijkgesteld aan zes pieds/voet, wat overeenkomt met ca. 1,80 meter voor één toise. (<http://nl.wikipedia.org/wiki/Toise>) Na de Franse Revolutie werd de lengte van de meter vastgelegd in termen van de Parijse toise; hieruit blijkt dat deze Parijse toise ongeveer 1,949 meter was. De Franse mijl (*mille*) was gelijk aan 1000 toise.

In 1812 stelde Napoleon I in een wet de lengte van de *toise métrique* vast op 2 meter. Het gebruik van deze eenheid was een tijdlang voorgeschreven maar ze werd niet algemeen aanvaard, en de wet werd later weer ingetrokken.

Kanonnen van 36 pond aan de vuurtoren , mortieren “à la Gomez” op de zeedijk, kanonnen van 24 pond op het staketsel. (Pond = 489,5 gram).

Voor het maken van de platforms voor de acht 36 pondkanonnen wordt een opdracht gegeven om 500 voet bommen te vellen in de dichtstbijzijnde bossen.

Louis Madelin (secretaris van Bonaperte en zeer gematigd): “En Belgique le voyage touna en triomphe, déchaînant l’adulation”

Général Lagrange: “Dans les Départements Réuniones... Les habitants n’en sont pas entièrement français...que ses habitants sont plus attachés au Premier Consul personnellement qu’au gouvernement français”.

3. 11-15 augustus 1804.

Napoleon, in mei 1804 door de Senaat tot **KEIZER** uitgeroepen, is terug op inspectietoelt langs de kanaalhavens, komt van Boulogne naar Oostende. Van Bretagne tot de Schelde zijn ongeveer 150.000 man gelegerd en 1700 schepen en boten van allerlei slag liggen klaar voor een landing in Engeland.

In “le camp de Boulogne” bij de uitreiking van het door hem ingestelde “Légion d’honneur” verklaarde hij onder meer : “Si nous dominons la Manche pendant six heures, nous sommes les maîtres du monde!”

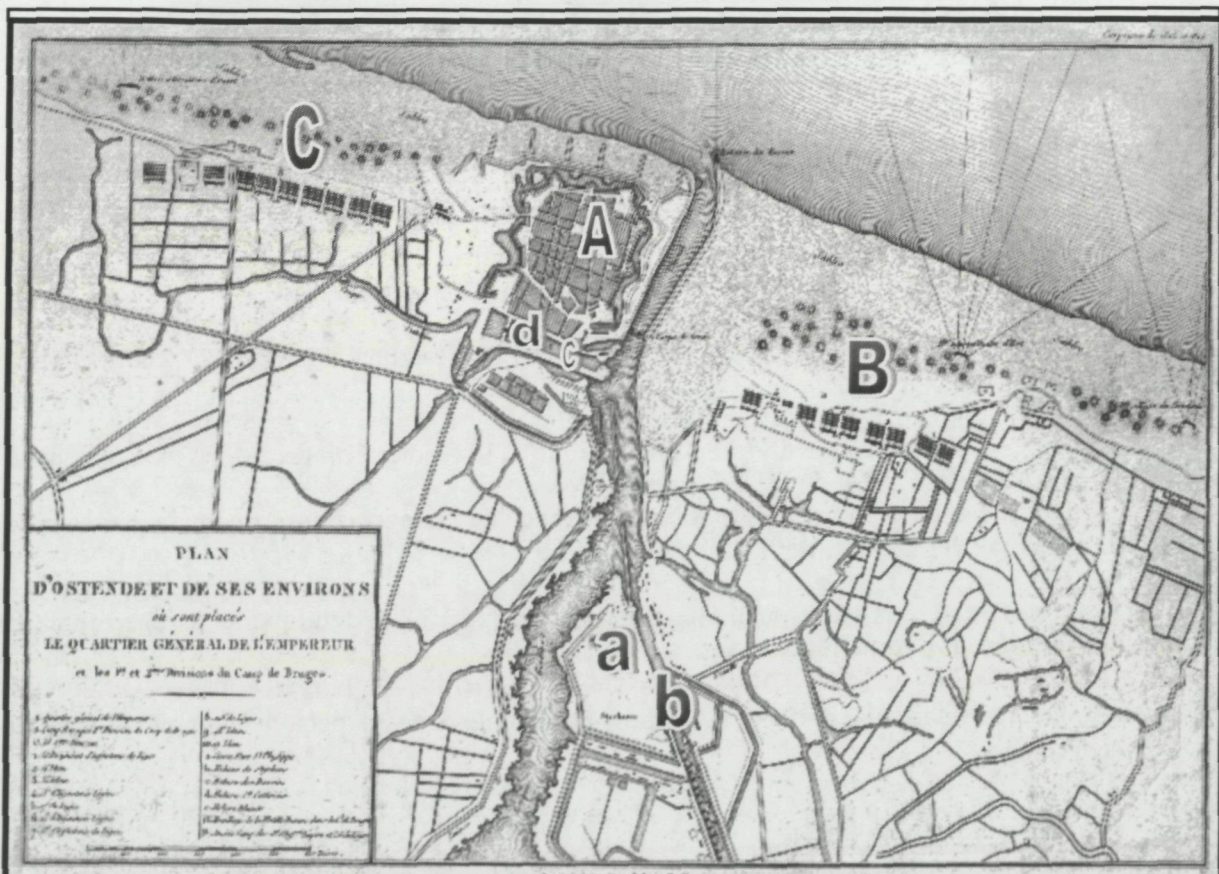
Biljet uit Oostende op 13 augustus 1804 aan Cambacères (jurist en Tweede Consul in 1799 en één van de voornaamste opstellers van de Code Civil in 1804) : “Je suis extrêmement satisfait de la flotille batave et des troupes du camp de Bruges”; er is 16.000 man gelegerd in de duinen rond Oostende.

Napoleon geeft opdracht dat in het arsenaal van Antwerpen meer schepen zouden gebouwd worden en meer magazijnen opgericht moeten worden. Napoleon verstuurt nog vanuit Oostende brieven naar zijn minister van Oorlog, Maréchal Berthier, met detailonderrichtingen over de invasievloot, zoals de flottieljes die vanuit Oostende moeten vertrekken en/ of opereren.

Ook detailregelingen zoals de aanpassingen van de uniformen, dat voor de troepen van “le camp de Bruges” het rantsoen wijn mag vervangen worden door eau de vie gedurende een bepaalde periode en andere maatregelen.

Hij informeert ook Mgr. de Ségur, Grand Maître des Cérémonies te Parijs, dat de keizerskroning zal doorgaan, in de kathedraal Nôtre-Dame in december 1804.

Opmerking: ondertussen wordt de Engelse vloot steeds meer ondernemend en geregeld komen Engelse schepen voor de Vlaamse kust. Vissers worden gevangen genomen en schepen worden gekaapt. Het hoofd van de politie Fouché heeft informatie dat de Engelsen een raid plannen op Walcheren en Oostende.

Stedenatlas Blz. 119-120 ; Afbeelding 73.

Plan d'Ostende et de ses environs où sont placés le quartier général de l'Empereur door Ambroise Tardieu, periode 1803-1804

Het plan hierboven (KP/F0043) toont de verschillende posities van de Franse troepen : zowel het **Keizerlijk Hoofdkwartier (A)** als de divisies van het "**Camp de Bruges**" (B - C) zijn aangeduid.

Dit kamp van Brugge bestond uit 25.000 man en werd op bevel van Napoleon door generaal Davoût georganiseerd (29 augustus 1803). In de rechterbovenhoek lezen we "Campagnes de 1803 en 1804" : de "Batterie du Musoir" op het oosterstaketsel (1803) is reeds aangegeven, terwijl dit niet het geval is voor het "Fort Napoleon", dat pas later (1810-1814) ten oosten van de stad gebouwd werd. Hetzelfde geldt voor het latere Wellingtonfort, dat ten westen van de stad lag. Zowel aan de oost- als aan de westkant van de stad zijn de batterijen dan ook aangeduid met "Batterie intermédiaire".

Verder zijn ook aangeduid : **het oude Sas Slijkens (a)**, dat dus blijkbaar nog niet vernieuwd en versterkt was (zoals gepland was, zie hoger), en diverse sluizen. Naast de **sluis bij Slijkens (b)** zien we nog de **sluis tussen het eerste en tweede bassin (c)** en die tussen het **tweede en derde bassin (d)**, hier als Sint-Catharinasluis aangeduid. **De Blauwe Sluis** hebben wij echter niet kunnen lokaliseren op dit plan. Deze sluis verbond de zuidelijke stadgracht met de nieuwe haven. Maar onder het Oostenrijks bewind werd er een nieuw stuk ten zuiden van de stad ingepalmd en kwamen er drie nieuwe dokken tussen de beide stadsdelen te liggen. Hierdoor stond het oude dok niet langer in verbinding met de zuidelijke stadgracht. Toch bleef de Blauwe Sluis bestaan, doordat er een deel van de zuidoostelijke stadgracht bewaard bleef.

Op 21 oktober 1805 is er de zeeslag bij Trafalgar, de vloot van admiraal Nelson verslaat de Franse en Spaanse vloot. Dit verzekert de Engelse hegemonie op zee.

De Slag bij Trafalgar was de belangrijkste zeeslag tijdens de Derde Coalitieoorlog tussen het Verenigd Koninkrijk en het Franse keizerrijk van Napoleon. Deze overwinning van de Britten had gevolgen tot ver in de twintigste eeuw. Een vloot van de Britse Royal Navy, bestaande uit 27 linieschepen en geleid door Horatio Nelson vernietigde op 21 oktober 1805 een Frans-Spaans eskader, bestaande uit 33 linieschepen onder leiding van de Franse officier Pierre de Villeneuve in een slag bij kaap Trafalgar (Spanje, 70 mijl ten noordwesten van Gibraltar) en verzekerde zo, voor een periode van meer dan honderd jaar, de heerschappij over de golven voor de Britten. Hierdoor konden zij, en niet de Fransen, een wereldrijk uitbouwen dat India, Canada, Hongkong en Singapore omvatte en bleef Londen het Europese financiële centrum.

Op 21 augustus 1805 was de Frans-Spaanse vloot in de havenstad Cádiz. Zij werd in de gaten gehouden door kapitein Blackwood van de HMS Euryalus. Nelson had lang gewacht op het bericht dat de Frans-Spaanse vloot was gevonden. Toen hij op 2 september 1805 het bericht kreeg dat zijn tegenstander in de haven van Cádiz voor anker lag, vertrok hij de 15de uit Portsmouth, aan boord van zijn vlaggenschip, de HMS Victory om zich bij de vloot te voegen die voor de haven van Cádiz patrouilleerde. Op vrijdag 18 oktober was het na een week van stormachtig weer helder en warm. Hierop vertrok de Frans-Spaanse vloot richting de straat van Gibraltar.

Dit werd gelijk doorgebriefd naar Nelson die het bevel gaf om de vloot te achtervolgen en zich klaar te maken voor de strijd. De ochtend van maandag 21 oktober begon met een zacht briesje. De Frans-Spaanse vloot vormde één lange lijn van bijna 15 kilometer. Nelson zijn vloot verscheen aan de noordwestelijke horizon met de wind in de rug.

Om 7 à 8 uur gaf Villeneuve het bevel om overstag te gaan en met de kop in de wind te gaan liggen. Ze voeren terug richting Cádiz, wat zeker zou leiden tot een confrontatie met de Britse vloot.

(wordt vervolgd)